

Byzantijnse kunst

2.2

2.1 Hagia Sophia (ca. 535) exterieur

Het huidige Istanboel heette vroeger Byzantium en werd daarna Constantinopel genoemd.

1. Leg uit waardoor de Byzantijnse cultuur zo belangrijk is geworden.

Bekijk afbeelding 2.1.

De Hagia Sophia in Istanboel is oorspronkelijk een Byzantijnse kerk. Het gebouw is ontworpen als centraalbouw.

2. Leg uit wat centraalbouw is en noem twee kenmerken waaraan je kunt zien dat de Hagia Sophia een voorbeeld is van centraalbouw.

Lange tijd was de Hagia Sophia de grootste kerk ter wereld. Je kunt je voorstellen dat de enorme koepel van het gebouw erg zwaar is.

3. Leg uit hoe de druk van de enorme koepel wordt opgevangen.

Bekijk afbeelding 2.2.

In de Hagia Sophia kun je dit mozaïek bewonderen: een voorstelling van Christus op zijn troon, met keizer Constantijn IX en keizerin Zoë naast hem.

4. Noem twee aspecten waaruit je kunt afleiden dat de figuur van Christus op dit mozaïek het belangrijkste is.

De keizer en de keizerin ontlene hun keizerlijke macht en status aan de tronende Christus.

5. Noem drie aspecten van het mozaïek waaruit je dat afleidt.
6. Noem twee manieren waarop in het mozaïek dieptewerking tot stand is gebracht.

VWO De voorstelling is aangebracht op een gouden achtergrond.

7. In welk opzicht verhoogt de gouden achtergrond de religieuze zeggingskracht?

De bijbel die de Christusfiguur in zijn linkerhand draagt, is het heilige boek voor de christenen.

8. Hoe heeft de kunstenaar de bijzondere en waardevolle status van de bijbel benadrukt?

2.3 Keizerin Theodora, mozaïek in de San Vitale (zesde eeuw)

Ook in het oosten van Italië, met name in Ravenna, zijn veel overblijfselen van Byzantijnse kunst en architectuur te vinden.

9. Waarom is Ravenna ook een belangrijk centrum van Byzantijnse kunst geworden?

Bekijk afbeelding 2.3.

Dit is het mozaïek van Keizerin Theodora in de San Vitale.

De keizerin is de figuur in het lange bruine gewaad.

Zij trekt de meeste aandacht in de groep.

10. Noem vier redenen waarom zij de meeste aandacht trekt.

De kleding van de figuren heeft plooiën, waardoor de figuren enigszins plastisch lijken. Dat ruimtelijke effect in de kleding wordt echter weer tenietgedaan. De kleding lijkt toch tamelijk plat.

11. Waardoor lijkt de kleding tamelijk plat?

De voorstelling suggereert dat het om een bijzonder of plechtig moment gaat.

12. Waaruit leid je dat af? Noem twee redenen.

2.2 Tronende Christus, keizer Constantijn IX en keizerin Zoë, mozaïek in de Hagia Sophia (1055)

2.3 Romaanse kunst

3.1 *Het laatste oordeel* (twaalfde eeuw) timpaan boven het middenportaal van de *Saint-Lazare*, Autun, Frankrijk

Bekijk afbeelding 3.1.

Reliëfs met het laatste oordeel sieren het boogveld boven de ingang van veel kerken.

1. Waarom zou men deze voorstelling juist boven de ingang van een kerk plaatsten?

Het reliëf in het boogveld van de *Saint-Lazare* op afbeelding 3.1 bestaat uit drie lagen.

2. Bespreek twee aspecten van de **voorstelling** op de middelste laag op afbeelding 3.1 die verwijzen naar het laatste oordeel.

De pelgrims en de andere gelovigen moeten in de middeleeuwen diep onder de indruk zijn geweest van het beeldhouwwerk.

3. Leg uit waarom.

De voorstelling in het timpaan is figuratief, maar niet realistisch.

4. Verklaar waarom romaanse kunstenaars hun voorstelling niet realistisch verbeelden.

Bekijk afbeelding 3.2.

VWO In Clairvaux stichtte de monnik Bernard de kloosterorde van de cisterciënzers. De vormgeving van hun nieuwe kloosterkerk van Fontenay onderscheidt zich in verschillende opzichten van die van de kloosters van de benedictijnen. De kloosterkerk van Fontenay is in het complex de langgerekte basiliek rechts op afbeelding 3.2.

5. In welk opzicht onderscheidt de kloosterkerk van de cisterciënzers zich van de benedictijnse kloosterkerken als Cluny?

Het langgerekte gebouw op de voorgrond herbergt tot halverwege het gebouw de lange slaapzaal van het klooster. De slaapzaal herken je aan de buitenkant aan de rij kleine vensters. Daaronder zie je op regelmatige afstand verticale ribben aan de muur.

6. Wat is de functie van die verticale ribben?

De kloosterkerk van de Fontenay heeft geen straalkapellen.

7. Leg uit waarom ze bij deze kerk ontbreken.

3.2 *Cisterciënzer abdij van Fontenay* (ca. 1200) bovenaanzicht

Bekijk afbeelding 3.3.

Op afbeelding 3.3 zie je een pagina met de Latijnse tekst van het Paternoster (Onzevader) en het Credo (de geloofsbelijdenis). De pagina is versierd met onder andere een initiaal en een miniatuur.

8. Leg aan de hand van de afbeelding uit wat het verschil is tussen een initiaal en een miniatuur.

De Christusfiguur op de onderste illustratie houdt zijn hoofd in een enigszins opzij gebogen houding.

9. Waaraan kun je de Christusfiguur herkennen?

Op de illustratie is de Christusfiguur geïsoleerd weergegeven.

10. Noem twee manieren waarop er een bepaalde afstand is gecreëerd tussen de Christusfiguur en de rest van de afbeelding.

De maker van deze pagina heeft zijn werk niet gesigneerd.

11. Wat is de reden dat rond 1200 de makers hun werk niet signeerden?

De *Psalter van St. Albans* is in de twaalfde eeuw gemaakt, tijdens de hoge middeleeuwen, en daarmee is de stijl romaans.

12. Noem drie aspecten van de **vormgeving** die kenmerkend zijn voor deze periode en stijl.

3.3 *Pagina met initiaal en miniatuur uit het Psalter van St. Albans* (twaalfde eeuw)

4.1 Notre-Dame (1220-1269) in de middagzon, Amiens, Frankrijk

Bekijk afbeelding 4.1.

In 1140 introduceerde Suger spitsbogen in de kerkelijke architectuur. Zijn vernieuwing betekende een revolutie in de bouwkunst van de middeleeuwen: het begin van de gotiek. Suger had voor de vernieuwing een religieus en esthetisch motief.

1. Leg uit hoe in de visie van Suger het goddelijke en de lichtheid van de kerk bij elkaar worden gebracht.

Wat betreft de constructie verschilt een gotische kerk duidelijk van een romaanse.

2. Leg uit hoe het komt dat de muren van een gotische kathedraal geen dragende functie hebben en waarom dit ervoor zorgt dat er grote ramen in gemaakt kunnen worden.

De kathedraal in Amiens is net als andere kerken in de middeleeuwen gebouwd met de apsis naar het oosten en de voorgevel naar het westen.

3. Leg uit dat je aan de lichtval kunt zien dat de foto rond twaalf uur genomen is.

Bekijk afbeelding 4.2 en 4.3.

Op afbeelding 4.2 en 4.3 zie je het *Lam Gods*-retabel, een veelluik geschilderd door Jan van Eyck. Op afbeelding 4.2 is het veelluik gesloten; op 4.3 is het geopend. In gesloten toestand bedekken de buitenste luiken het middendeel. Het gesloten luik maakt een heel andere indruk dan het luik in geopende toestand.

4. Leg uit waardoor – afgezien van de verandering in formaat – het gesloten veelluik een andere indruk maakt dan in open toestand.

Bekijk afbeelding 4.2.

Op de gesloten deuren zie je ook de portretten van de schenkers.

5. Wie zijn volgens jou de schenkers? Beargumenteer je keus.

Afgezien van het tracerwerk in de bogen heeft het veelluik nog andere kenmerken van de gotiek.

4.2 J. van Eyck: *Lam Gods* (1432) gesloten, Gent, België

6. Wat is er nog meer in gotische stijl uitgewerkt?

Bekijk afbeelding 4.3.

De sterke ruimtelijke effecten verhogen het realisme van het veelluik.

7. Noem twee middelen waarmee Van Eyck erin is geslaagd de tweede laag met *De boodschap aan Maria* een sterk ruimtelijk effect te geven.

Het geopende veelluik is horizontaal in twee lagen verdeeld. Hoewel het onderste deel uit vijf aparte panelen bestaat, is daar een duidelijke eenheid aanwezig.

8. Leg aan de hand van twee **aspecten van de voorstelling** uit hoe hier een eenheid wordt bereikt.

9. Noem twee middelen waarmee Van Eyck een plechtige indruk heeft bereikt.

De vensters van middeleeuwse kerken werden voorzien van glas-in-loodramen.

10. Noem twee functies die glas-in-loodramen in de middeleeuwen hadden. Laat de bescherming tegen weer en wind buiten beschouwing.

4.3 J. van Eyck: *Lam Gods* (1432) geopend, Gent, België